

# Haýsy çep... haýsy Owganystan...

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Haýsy çep... haýsy Owganystan... HAÝSY ÇEP... HAÝSY OWGANYSTAN...

Talibanly gürrüňi geçen hepde çekişme bilen däl-de, goh-galmagal bilen geçirdik. Her kes Talibanyň "bir ýerinden tutup", şoňa görä pikirini aýtdy. Mysal üçin, "biziň mähellämiz" Dogu Perinçegiň "Taliban imperializme garşy göreşýär" sözünüň üstünde jedelleşdi.

Näme bolýandygyna gowy düşünmek üçin sizi yetmişinji ýyllara äkideýin:

Birinji anyklama: Päkistanda 1971-nji ýylda saýlawlar bilen häkimiýete gelen Zülfikar Ali Buttonyň Päkistan Halk partiýasy sosializm bilen dini badaşdyrýan "yslam sosializmini" durmuşa geçirip başlady. Birdenem onuň garşysyna bolan döwlet agdarlyşygy bolup geçdi, ölüm jezasyna höküm edildi. Ýerine agdarlyşykçy Ziýa ül-Hak oturdyldy. ABŞ bilen arasy kesilen gatnaşyklar täze şekile girdi: ABŞ-nyň Prezidenti Jimmi Karteriň döwründe "Ýaşyl Guşak" maksatnamasy (SSSR-i öz içinden yslymy tolgunşyklar arkaly dargatmak üçin goňşy ýurtlarynyň çepçilere garşy musulman ýurtlar tarapyndan gabawa alma meýilnamasy) syýasatyny goldady...

Ikinji anyklama: Gündogar Päkistanda iňlislere garşy garaşsyzlyk ugrunda göreşip, 1971-nji ýylda Bangladeş Musulman Halk Respublikasynyň Prezidenti bolan Mujibur Rahmanyň garşysyna 1975-nji ýylda döwlet agdarylyşygy bolup geçdi we maşgala agzalary bilen bile ölüm jezasyna höküm edildi.

## • DOWAMY-DA BAR

Üçünji anyklama: Müsürde patyşalyk režimini ýykyp, Birleşen Arap Respublikasyny guran Arap Sosialistler birleşiginiň düýbünü tutujy Nasyryň Suweýş kanalyňy millileşdirmegi bilen başlap, Ysraýyl urşy bilen dowam eden garaşsyzlykçy pozisiýasy 1970-nji ýyldaky duýdansyz ölüminden soň togtady. Häkimiýete

gelen Enwer Sedat amerikanparaz daşary syýasaty ýöretdi...

Dördünji anyklama: Eýranda çepçi-yslamçy toparlaryň ýaranlygy 1979-njy ýylda rewolýusiýa geçirip, şany tagtyndan agdardy. Demokratiýany şygar edinip häkimiýete gelen we imperializme garşy birleşen frontyň gerekdigini öňe süren Homeýni gazanan ýeňşinden soň ýaranlyk şärikdeşlerini dargadyp, Eýrandaky monarhiýany yslam respublikasyna öwürdi.

Jemlär bolsam:

Aziýada yetmişinji ýyllarda yslamçy sosialist şemaly öwüsýärdi: Kaddafi, Hafyz Esat, Saddam Hüseyin häkimiýete geldi. ABŞ Ýakyn Gündogarda SSSR-e ýakyn durýan häkimiýetleriň öňüne taýak oklamaga jan etdi.

Geleliň Owganystana...

Bäşinji anyklama: 1965-nji ýylyň 1-nji ýanwarynda Nurmuhammet Taraky we Babrak Karmal Kabulda 25 egindeşi bilen bile SSSR-e ýakyn durýan Owganystan Halk demokratik partiýasyny (PDPA) gurdy. Partiýa şol ýylky saýlawda dört halk deputatyny öňe çykardy. SSSR-e ýakyn döwrebaplygyň tarapdary Dawut hanyň öz çykany Zahir şany 1973-nji ýylda tagtdan agdarmagyna we Owganystan respublikasynyň gurulmagyna ýardam etdiler. Emma olaryň Dawut han bilen aralary bozuldy, hökümetden daşlaşdylar. Olar 1978-nji ýylda Owganystanyň Ýaragly Güýçleriniň düzümindäki çepçi ofiserler bilen bileleşip "Saur rewolýusiýasyny" geçirdiler we Owganystan Demokratik Respublikasyny gurdular.

Mundan beýläk Owganystanda-da sosialistler iş başyndady...

### • FRAKSION PARTIÝA

Owganystanda häkimiýete gelen PDPA köp bölekli fraksiýa partiýasydy. Ýurt heniz feodalçylyk we tire-taýpa düzgüninden çykyp ýetişmändi. Ýogsam bolmasa partiýanyň düzümindäki toparlar etniki däl-de synpy göreş alnyp barýandyklaryny aýdýardy!

Meselem... "Settami Milli" fraksiýasynyň agzalary puştun fraksiýasyna garşy pars dilinde gürleýän täjiklerdir

özbeklerden ybaratdy.

Meselem... Puştunça "halklar" manysyny berýän "Khalq" fraksiýasy bardy. Olar garamaýak puştunlardan ybaratdy. Ýolbaşçylary-da Tarakydy.

Meselem... Karmalyň ýolbaşçylyk edýän (şäherli intelligentleriň düzýän) "Perşem" ("Baýdak") fraksiýasy bardy.

Iki uly fraksiýanyň düýp tapawudy şundady:

Taraky berk düzgün-nyzamly işçiler synpynynyň partiýasyny gurup, rewolýusiýany klassyky leninistik tarzda amala aşyryp biljekdigine ynandy...

Karmal bolsa Owganystanyň leninistik strategiýa heniz taýýar däldigini we ýurdy sosialistik rewolýusiýa ýakynlaşdyrmak üçin watansöýüji we anti imperialistik güýçlerden jemlenen döwlet derejesindäki demokratik fronty goldamagyň gerekdigini öňe sürdi...

Netijede olar 1978-nji ýylda harby döwlet agdarlyşygyny geçirip häkimiýete geldiler: Taraky premýer-ministr, Karmal premýer-ministriň esasy kömekçisi boldy...

Agdarlyşyga birinji garşylyk Hytaýdan geldi. Hytaýyň Owganystandaky adatdan daşary we doly ygtyýarly ilcisi Huang Ming-Ta "täze režime inkär edip bolmajak şekilde sowet tarapdarlary agalyk edýär" diýdi.

Hytaýyň bu bolşunyň sebäbi: Tarakyny öldürip 1979-njy ýylda häkimiýete gelen ABŞ-da ylymlaryň doktorlygyny alan Hafizulla Eminiň ABŞ bilen arasy gowudy.

Üç ýarym aýdan soň sowet goşuny Kabula girip Emini öldürdi. Sürgündäki Karmaly döwlet ýolbaşçysy wezipesine oturtdy.

"Sowuk uruş" dowam edýärdi, bir ýanda amerikan-hytaý, bir ýanda Sowet Soýuzynyň lagerleşmesi bardy.

Sowet Soýuzy Owganystana goşun salanda Hytaý mojahetleriň tarapyny tutdy, tälim beriş lagerlerini öz çäklerine çekdi. Hytaýly harby geňeşçiler mojahetlere harby tälim berdi: zenit, raketa, pulomýot ýaly ýarag kömegini etdi.

Dogu Perinçegiň Hytaýyň bolşuna çalymdaş bolşunda kyrk ýyllap üýtgän zat ýok. Galyberse-de, PDPA-nyň içindäki (Hindistandaky maoçy Çaru Mazumdaryň pozisiýasyndaky) "Ebedi ataş" fraksiýasy-da jihatçylar bilen hyzmatdaşlyk edipdi.

Ýeri onsoň, Perinjegiň nämesine geň galýarlar?

Soner ÝALÇYN.

"SÖZCÜ" gazetini, 31.08.2021 ý. Publisistika